

Голістан (рожевий квітник)

Мосліх-од-діна Саадія Шіразького

З книжки другої.

Оповіданє V.

Декільки пішоходців змовились піти на прощу тай спільно ділити всі дорожні вигоди й невигоди. Прохав я їх прийняти мене до кумпанії — не згодились. Кажу: „Коли ви гарні люде, то міні дивно, що ви цураєтесь товариства убогих і одкидаєте їх услуги. Я в своїй душі чую доволі сили й снаги, щоб послужити добрим людам по-чеськи, а не по-песьки..“

Один споміж них одмовив міні: „С тих слів, що ти од нас учув, не кривдь ся, бо, бач, сими днями був прибив ся до нас злодій в одежі дервішевій тай нанизав ся на нитку приязні з нами. Ну, звісно, що

По одежі не вгадаєш, хто є добрий, хто мерзений;
Що написано у книзі, зрозуміє лиш письменний.

„А що дервішуванє всі шанують, то й проти того чоловіга ніхто не мав ніякої призри. Ми его прийняли до гурту, мов приятеля.

Поверхній знак „тямущих“ *) є клубок,
По йому розбереш дервіша серед люду.
Та, кращ, роби гаразд, а одягай будь-що:
На голову вінець, звізду на плечі.
Волосяниця ще черцем не зробиць, —
Будь насправжкї аскет, вбірай ся хоч в атлас.
Зречись страстей і порожнечі світа,
В от сьому чистота, а не в чернецькій рясі.

„Таким способом ми пішли в купі с тим чоловіком і йшли до вєчора. Переночували ми по-під муром однієї башти, а невірний злодюга взяв в одного з наших товаришів глечик, сказавши, ніби хоче вчинити „очищенє“ *'), тай по нім і слід „очистив ся“: він украв глека.

Подивись на ченця, що надів власяницю,
А святі покрівці на осялку напаяв!

*) „Тямущими“ або „пізнавшими“ звать суфійв. Суфїзм не є простий аскетїзм, він є перш усього містїцизм. Найбільше схожости він має з буддїзмом, ба навіть і походить від нього, але залїчуєть ся до сект мохаммеданських через те, що з великою пошаною віднесить ся до Мохаммеда. Суфій, котрий в містичнім спогляданю Бога погдочуєть ся в нім, зветь ся „пізнавшим“ („арїф“ санскр buddha).

**) „Тегарет“ — обмиванє після деяких фізичних актїв.

„Ледві зник злодюга з очей у дервішів, як пішов у башту тай украв там шкатулку. Доки розвиднило ся, той падлюка встиг одійти на великий кусень дороги, а всіх его товаришів, що безгрішно собі спали, в ранці позапаковували в вежу. Через отаку історію ми умовились не приймати нікогисінько до гурту й подорожуємо сами, бо, мовляють Араби, „ес-селямето фі-ль уехдеті“, „в самотніні — гаразд“.

Коли хтось один поміж цілим народом
Учинить зле,
Втеряють пошану усі через його:
Старе й мале.

Або ти не бачив: на настівникові
Паршивий віл
Заметить всю череду, збавить худобу
Де-кількох сіл.

Тоді я сказав оповідачеві: „Хвала Господеві (вай святить ся Він і возвеличить ся!), що я повчив ся дечому гарному в дервішів, хочай не прийняли мене зони в своє товариство. Ваше оповіданє міні наука, яка придасть ся й усім другим, що схожі зо мною“. Таки-бо так:

Сповніть рожевою водою цілий став
І вкиньте пса туди, — спаскудите всю воду.

Оповіданє VI.

Одшельник був гостем у падішаха. Коли сіли обідати, він йїв менче ніж звичайно, а коли всі підвели ся на молитву, молив ся більше ніж раз-у-раз, щоб збільшити поголоску про свою святість.

Бою ся я, Арабе,
Не дійдеш до Кааби:
Ти вибрав путь погану,
Що йде до Туркестану!

Вернувши до дому, одшельник загадав дати собі обідати, щоб трохи душу закронити. В него був синаш дуже дотепний; він спитав: „Тату, чиж ти не йїв нічого на султанськїм обіді?“ — „Егеж, перед йїх оком я не йїв нікогисінько, щоб було з того дещо путнє“. — „Дак вищовни ж і молитву, бо ти моливсь зовсім не так, щоб було з того дещо путяше!“

Оповіданє VII.

Памятаю, за дитинячих років я був дуж: побожний, уставав в ночі на молитву, постив. Якось сидів я з батьком на нічній молитві. Цілісіньку ніч мої очі не заплющувались: я читав святе письмо, а всі

наші сім'яне спали навкруги нас. І сказав я до батька: „Диви! з поміж них жаднісінький не підведе голови, щоб прочитати молитву! Вони сплять, пеначе мертвяки!“ Знов же батько одвітив міні: „Сину мій! душе свого вітця! Коли б і ти заснув, то се було б краще, ніж гудити людей.“

Оповіданє ХХ.

Хоч скільки разів наказував міні шейх *) Шемс-од-дін Ібн-Джузії залишити музику тай зробити ся одшельником-самітником, молодечі спокуси перемагали. Світські бажаня та світська суета тягли мене до себе, я мізерний не слухав ся мого проводиря, я полюбляв мўзику та громадку товаришів. Згадуючи повчаючі ради мого шейха я говорив:

„Як би що цензор сам упивсь,
То на п'яничку б не гнівивсь.

Нарешті я одної ночі опинив ся в товаристві, де побачив такого мўзика, що

Як смиком поведе,
То й душа вам пропаде.
Ну, а глас єго чути
Ще прикрище вам буде,
Ніж про батькову смерть.

Людці, що були на бенкеті, затуляли пальцями вуха собі, то — рот єму, аби він змовк.

Співців співають прохають,
Бо слухати їх любо,
А ти, співаче, любий
Тоді, коли мовчиш **)

Ледві сей бандуриста узяв співати, я промовив до господаря: „Бога ради, налий міні в вуха живого срібла, щоб я нічого не чув, або одчини двері, щоб я втік геть.“ Тільки ж, будь що будь, я мусів, шануючи приятелів, зоставати ся в товаристві і цілісіньку ніч перебув там, отак-о мордуючись, аж доки не розвиднилось.

*) Мета дєрвіша — знищенє всяких бажань, всякої власної волі (індійська Нірвана). Задля того кожен дєрвіш стає послушником у якогось „старця“ (Шейха, піра, — інд. гуру) і сидуєть ся слухатись єго як мога. Дещо подібне має й право-лавна церква (порівняй тип „старця-Зосими“ в „Братяхъ Карамазовыхъ“ Достоевського), тільки ж суфійські старці мають геть-геть більшу силу. Деякі старці мали таку силу, що засновували свої самостійні держави й воювали ся проти шахів.

***) Сей вірш — на арабській мові, що була Саадіві така сама рідна, як і перська.

Вже меззін *) завів
 Свій недочасний клич,
 Він, бачить ся, не зна,
 Яка довжезна ніч, —
 А ти у вій моїх
 Питай про довгість ночі:
 Ні на єдину мить
 Спаня не знали очі.

У ранці, щоб оддячити ся, я скинув з голови намітку, витяг з череса червінці й поклав перед музикою. Я его ще й пригорнув до свого серця тай дуже єму дякував. Приятелям моє поведженє здавало ся незвичайним, вони думали, що се легкодушність і нишком сміяли ся. А один із них узяв мене гудити та лаяти, що, мовляв, розумні люде так не роблять. „Таких артистів — казав він — тра геть гнати з чесної господи. Де він раз побував, туди его вдруге не покличуть. Правду кажучи: коли з его рота вилинув голос, у людей од огиди трохи не повилітало все волосє. Співуча пташка подалась би геть учувши спів такого крука. Він запаморочив наш мозок, а собі роздер горло.“

Я ж знов одказав приятелеві: „Поперед спитай ся, а потім вже лай ся. Він міні добро вчинив“ — „Яке? скажи, будь ласкав!“ — „А от що“, одмовив тоді я: „Мій шейх декільки разів казав міні за-недбати музикуване тай чимало вмовляв мене, а я его не слухав ся. Отже сеї ночі ласкава доля й моє щастє направили мене на спасенну путь. Через отсего музику я покаяв ся тай вже до віку слухать музику закаяв ся.“

Оповіданє XXII.

Повідають про одного богемільника, що буцім він за ніч зїїдав десять фунтів йїжі та к ранкові перечитував цілий Коран. Один розумник перечувши про се діло завважив: „Як би він йїв по крайцеві хліба та снав, то се було б багато кращє.“

Оповіданє XXIV.

Плакав ся я одному шейхові, що той та отой казав, буцім я розпустник. Шейх міні одвітив: „Ти его засорбм своїм чесним житєм.“

Оповіданє XXV.

Спитали в якогось споміж сирійських шейхів, що таке справді суфїзм? Одказав: „Колись суфїї — то були такі люде, що про людське око були лехкодухи, а в глибу душі — мудрі черці. Отже теперички суфїями звуть ся люде, що перед людьми черці, а на справжки — лехкодухи.“

*) Мусульманський падамар, що голосно скликає людей на службу божу.

Коли що години душа твоя лине
 Кудись думками,
 То ти чистоти й в самоті не знаєш.
 Коли ж ти і гроші і місце хороше
 Й торговлю і полечко маєш,
 А серце до Бога несеш ся,
 То ти є правдивий одшельник між нами.

Оповіданє XXXI.

Бувши в Дамаску я занудив ся. Міні обридло приятельське товариство і я попрямував до святої пустелі Брусалимської. Там я заприятелював ся зі звірями, аж ось як стій мене злапали Франки*). Вони посадили мене копати, вкупі з якимись жидами, рів коло Тріполійських окопів. Один з Алепських начальників, що у мене з ним була колись знайомість, ішов проз нас. Впізнавши мене він спитав: „Що се?! Що с тобою?!“ Я одрік:

„Між людьми проживав, втік у гори, в пустки,
 Щоб нікого крім Бога не знати.
 Розміркуй; яково ж то поміж нелюдьми
 О тепер тут міні працювати!“

Стало єму мене шкода, визволив він мене за десять червінців з франкських кайданів, привіз із собою до Алепа тай оженив зі своєю дочкою, а за нею дав посаг — сто червінців. Минуло трохи часу. Донька єго була лиха баба: уперта, непокірна, лайлива. Вона жите моє знівечила, бо не дурно ж мовляють: „Лиха жінка в хаті доброго чоловіка є вже й на сім світі пекельна кара.“ Якось вона так розгнуждала язичище, що сказала: „Хіба ж ти не той, кого мій тато викупив за десять червінців?!“ — „Єге ж“, одвітив я: „викупив із франкської неволі за десять червінців, а за сто — оддав у неволю тобі!“

Повідають, що один силач
 Видер з вовчих пазурів ягницю,
 І зарівав в вечері єї.
 Та, здихаючи, ще встигла пожалить ся:
 „З вовчих драпців ти мене одзволив,
 „Тільки ж бачу, вовк мій се ти сам“.

(Вважаю не зайвим подати тут переклад одного місця з „Бустана“ (також твору Саадія), де поет знов жалкуєть ся на лиху жінку. Див. Бустан, гол. VII):

- 1 Дружина покійрна і личком приваба
 Запевне ізробить царем голодраба.

*) Хрестоносці.

- Довби коло брами пять раз в барабани,
 Як в тебе на грудях дружина кохана*).
- 5 Ти знайдеш розвагу од прикростей всіх,
 Стиснувши кохану в обіймах своїх.
 Де лагода в хаті, де любе подруже,
 Сам Бог туди дивить ся ласкаво дуже
 Як гарная жінка та вірне кохає,
- 10 Муж гляне на неї, тай наче у раї!
 Муж бачить справдіне бажанням своїм,
 Коли однодушна дружина із ним.
 Як що жінка ніжна, як що чеснотлива,
 То ти не вважай, чи бридка, чи красива, —
- 15 На вдачу будь добра й не будь красавиця:
 Краса у супружестві — проста дрібниця.
 Хоч янгол на вроду, та зла — ти втечи!
 Чортиця на погляд, та тиха — бери!
 З рук мужа йій здасть ся і оцет шербетом;
- 20 Мазуні ж — все кисло, хоч пій єї медом.
 Дасть серцю розвагу супруга зичлива,
 Од жінки ж лихої хрانی Бог милостивий!
 Той муж — попугай, а у клітці з ним крук;
 Утікши він стане щасливіший ніж дук.
- 25 Тиняй ся по світу од краю до краю,
 Бо вдома жоноха жене до одчаю.
 Буть босому лучч, ніж в тіснім черевіці;
 Деь вештатись краще, ніж дома сварить ся.
 Та краще й тюрма, ніж у дома сидіть,
- 30 Щоб зморшки на жінчинім лобі глядіть;
 А вештане мужеві здасть ся за свято,
 Коли лиху бабу держить его хата.
 Замкни двері щастя чудовому дому,
 Коли єї крики лунають по йому...
- 35 А знаєш? Ти жінку гулящу побий!
 Побий, бо інакше не муж ти, бабій!
 Такий чоловік, кому жінка не хоче
 Коритись, хай вдягнеть ся й сам у жіноче!*)
 Затям: Коли жінка безглузда й брехлива,
- 40 То висватав ти безголова правдиве.
 Одуриць тебе хоч на ківш ячміня,
 То швидко й вся клуна не буде твоя.
 О Боже! Твоє милосерде безмірне,

*) Себ то: „ти годі царь.“ Царів і великих достойників вітають в ранці і в вечері пятиязовим барабаненем.

**) Саадій повторяє тутечки слова царя Гушенга, одного з героїв Шахнаме: „Чоловіка, що не зодіє зробити ся паном у своїй господі, не варто вважати за мужчину.“

- Коли в жінок серце і рученьки — вірні!..
- 45 Коли до чужих засмієть ся дружина,
Скажіть чоловікові: „Ти не мужчина“.
Запни од сторонніх дружинину пику;
Не зробиш — не клич себе м'ям чоловіка.
Будь жінчине око до других сліпее.
- 50 А з хати виходити — горе для неї!!
Бува, потай мужа печеню ізійєть, —
Вже раджу: ти мужа по пиці учийсь!*)
Знайшовши, що жінка твоя легкодуха,
Не має постійности, слова не слуха,
- 55 Од неї тікай в крокодилячий рот,
Бо краще загин, ніж ганебний живот.
Шукай собі жінку красуню і тиху,
Геть кидай нелюбу і з виду чортиху.
Премудро додумались два мужики,
- 60 Которим обом допекли жіночки:
„Аби ж між жінками лихих не водилось!“
„Ні! краще, щоб зовсім жінок не родилось!“
На ново жени ся весною щорічно:
Жона — календарь: не придатна торішна...
- 65 Коли хто в полоні в бабища свого,
Ти, Са'ді, не смій ся з пригоди его,
Бо й ти ув обіймах жонохи відрази
Одтерплюєш муки й важкі образи.
Один молодець тільки й бачив, що свару,
- 70 Старому жалівсь на незгідную пару:
„Такий через жінку тягар на міні,
Що буцім я камінь — спідняк у млині!“
„Ходжя!“**) каже той: „тут терпіти впадає,
74 Бо той, хто терпить, каяття не зазнає***).
Хто овощі рве із колючих грушок,
78 Той стерпіти мусить покол колючок.“

Оповіданє XXXIV.

Цареві була якось-то велика скрута. Він одрікає: „Як що ся справа вийде так, як я бажаю, то я пороздаю одшельникам стільки та о-стільки грошей.“ Коли справа скінчила ся гаразд, винадало цареві сповнити обітницю: він дав одному з вірних слуг калитку з грішми, щоб той поділив між черцями. Парубіка був розумний нівроку. Про-

*) Такі варварські поради, які тугечка дає Саа дій, зовсім відповідають духові Корана. Де хто добачає в сіх віршах іронічну гіперболу, і humoristique boutade. Несподіваний еягузізм, який був обхопив Саадія в віршах 30—45, швидко знов переходить у мінорний лемент

**) „Ходжа“ — слово, що вживаєть ся на всім мусульманськїм сході, значить: „паночку“.

***)) Задля пристойности, я проминаю два вірші, що містять у собі ціничний дотеп.

вештавшись цілу днину, він вернувся до падішаха в вечері, поцілував гроші, поклав перед ним тай сказав: „Я не знайшов одшельників“. „Се що за гісторія?“ спитав надішах: „Я знаю, що в нашім городі живе чотиріста черців!“ А слуга: „Царю! той, хто справді чернець, не бере грошей, а хто бере, той не є чернець.“ Царь засміявся і промовив до двораків: „Наскільки я шаную наших богомільників, на стільки отсей бистроокий зневажа їх і гулить, а отже раз-у-раз его правда!“

Як що чи гривню чи червінца
Священник преподобник взяв,
То раджу я, щоб ти вже зараз
Преподобішого шукав!

Оповіданє XLIII.

Розумний побачив колись силача, що розсердився тай бив когось по лиці. — „Що єму таке?“ спитав він, а єму одвітали: „Отой другий вилаяв его.“ — „От поганець!“ сказав чоловік: „він рукою десять пудів піднесе, а легесенької лайки не перенесе!“

Оповіданє XLVII.

Царь згідним оком подивився на купу дервішів. Один дервіш зрозумів се й сказав: „Царю! Ми на сім світі маємо менче війська, ніж ти, а живемо любіще, ніж ти; вміраємо ми однаковісінько с тобою, а на страшнім суді будемо кращі од тебе.“

(Додаю до сеї голови ще деякі віршовані оповіданя з „Бустана“, що мають аналогію з висше наведеними.)

Добрість проти найнищих (гол. II).

- 1 Один чоловік в пісочаній пустині
Надибує пса, що з жадоби вже гине.
Із шапки відро ізробив сеї спасенний,
Вв'язав замість віжок тюрбан свій довженний,
- 5 Скоріще рукава собі засукав,
Немошному псові водиці дістав.
Навчав нас Пророк що до сеї людини:
„Судець Правосудний простить їй провини.“
Тиране людський! доки час, схамени ся!
- 10 До добрости й правди душею горни ся!
Не марне йде милость ізроблена псам, —
А що ж, як чинить єі людям-братям?!
Чинить добродійства, які хто може;
Щоб щедрому бути, не треба мать гроші:
- 15 Пуд золота, жертва од сили богацтва,
Не може й рівнять ся з дрібком од харпацтва,
Яка кому дужість, така й вага:
Важка муравлю й саранина нога.

Про скупого батька та гуляку-сина (Буст., гол. II).

- 1 Скупому шкода́ було тратити гроші:
Мав золота безліч, а тратить не може!
Не хтів заспокоювать земні потреби,
Не хтів оддавать на відсотки у небі;
- 5 Мов в путі, залутавсь у грошах своїх,
Тай гроші держав у кайданах цупких.
Якось его син дізнав таємницю:
Де батько свій скарб законав у землицю.
Він вирив, щоб швидко розвітрити гроші,
- 10 У землю ж поклав камінюче негоже.
Не довго те золото мав молодик,
Пішло в одну руку, а з другої скік!
Бо був се гульвіса недоброї слави:
Шапчина на ринку, штани у заставі..
- 15 Татусь себе душить за горло з одчаю,
Синочок на лютню й сопілочку грає.
Татусь у плачу не заснув цілу ніч,
Син з реготом в ранці таку сказав річ:
„Навіщо в нас золото? Певне, на трату!
- 20 Для сховку ж і камінь придасть ся, мій тату!
Метал^л добувають з каменя твердого
На те, щоб з друзями гуляти на його;
Обладує ж золотом ворог життя,
То ще воно в каміні. — видобуть тра.“
- 25 Коли ти поводиш ся зле із сімбею,
Не скигли, що смерти бажають твоєі;
Тоді тільки діти твої будуть ситі,
Коли тобі трапить ся з башти злетіти.
Багацтво, котрому скупивдя є пан,
30 Замовний се скарб, а при нім талісман:
Ложатиме золото довгіі годи,
Покі талісман его вісить без шкоди;
Як стій талісман злая доля ростроше,
І люде спокійно поділять ті гроші.
- 35 Роби, як мурашка: надбай і пожий;
Ось-ось і тебе зїїсть хробак земляний.
Сю приповість Са'дія, мудрую раду,
Затямте гаразд і сповняйте наравду.
Бо дуже погано лице одвертатъ
- 40 Од того, що може щасливість нам дать.
Джонейдова добрість (Буст., гол. IV.)
- 1 Побачив Джонейд*) у степу Санаані
Собаку, що зуби згубив в полюванні.

*) Джонейд — дуже звівний суфійський святий, що заложив свою школу суфіїв, доволі близьку до правовірного ісламу. Вмер 909 р., в Багдаді.

- Колись его драпці хапали левів,
 Тепер — старий лис він, без моці й зубів.
- 5 Колись дикі кози ся пенна ловила,
 Тепер і ягниця хвиця єї сміло.
 Немошну, бездольну углядів святий
 І зараз пів йїжі своєї дав йїй.
- 10 Тай мовив пустельник з гіркими сльозами:
 „Се — пес, я — людина: хто кращій між нами?
 Сь о годні впадало б назвати мене,
 А далі що доля міні нажене?
 Як що похитнеть ся нога моїй вірі,
 То бог се прощає за каюня щире,
- 15 А що, як би боже проміне знати
 Ізникло із грудей? дак що тоді я?
 Ще гірший од псюки! Собака померла —
 Єї за ледачість не тягнуть до пекла.“
 Се шлях тобі, Сааді! Праведник божий
- 20 На себе чванливо дивитись не може.
 Завіщо ж йїм слава над всіянголята?
 На думку йїх кращї од них цуценята.

Із книжки третьої.

Оповіданє I.

Мароккеський старець став серед Алепського базару й казав: „Гей ви, панове дуки-срібляники! Коли б у вас була совість, а в нас харпаків помірність, то старцюване згинуло б на світі.“

Оповіданє III.

Чув я про дервіша, що горів в вогні вбогости та дранку з дранкою зшивав*), тільки ж втішав свою душу ось яким віршом:

Хліб сухий охочо йїжмо
 Й убіраймо ся у дранку,
 Бо тягар старчачий — кращій,
 Ніж тягар тюдських докорів.

Хтось сказав до него: „Чого ти сидиш, коли в сім городі є щедрий багатирь? Він підперезав ся на службу побожним людям, він сів сторожем коло дверей йїх серця. Коли ти его сновістиш про своє житєбуте, він аж годитиме такому праведному мужеві.“ — „Цить!“ одмовив старець: „краще буде згинути з нужди, ніж вижебрувати в когось підмоги. Бо мовляють:

*) Дервіші не ходять у цілій одежі: вони собі шиють одежу з шматочків, а коли де зобиять ся дірка, нашивають нову латку. Отсю дранку дервіш лишає в спадщину своєму найдостойнішому ученикові на знак того, що він ему передає свою власть; таке саме робили й жидівські пророки з милотями (*μηλωται*). Деякі дранки мають по скілька сот років.

Шити драпку із шматочків
 І сидить в кутку терпівя
 Краще, ніж писать променя
 На шматочкові паперу
 До дуків, що б дали одіж.
 С поводитарем іти до раю
 Се ж те саме, що й пекельна мука.

Оповіданє VI.

В записках Ардшіра Бабеґана (першого царя з династії Сасанідів) говорить ся: Мудрець спитав Араба, чи багато треба йісти в день? Той одвітив: „Щоб йіжа важила сто драхм“. — „Яку ж силу дасть така міра?!“ завважив мудрець, а бедуїн ему: „Така міра йіжі тебе піднесе, а що буде понад неї, те ти сам мусиш понести.“

Оповіданє XXII.

Міні довелось побачити одного купця, що мав караван на півтори сотні верблюдів і сорок невільників та слуг. Одного разу запрохав він мене до свого покою й плескав пісенитницю цілий вечір. Він казав: „Отакий-о спільнк у мене є в Туркестані, а о-стільки товарів у Гіндустані. Отсе квіток, що я ґрунт придбав, а отсе мій вірник міні дав“. Часом казав він: „Таки так! я пойіду в Александрію, бо там повітря чудове“, а часом: „Ба ні! не поїду, бо Середземне море бурхливе... А то знаєш, Саадіє?“ верз він далі: „інакша міні випадает дорога, що з неї вернувшись (коли воля Бога) про всякий гандель забуду тай жить спокійнесенько буду.“ — „А яка ж то дорога?“ питаю ся. — „Тутешньої сірки понакупляю тай повезу до Китаю: єі там не має, вона дорога. Наберу китайської посуду тай повезу в Грецію, потім з Греції повезу парчу до Індії, потім з Індії повезу мечі до Алеппа, потім з Алеппа (там добрі дзеркала) повезу дзеркала в Ємен, потім єменські матерії повезу до Персії, та аж тоді покину велику торгівлю й сидітиму - крамниччі.“ Отаке курзу у верзу міні правив доти, доки захрип. „Ей, Саадію!“ каже він тоді до мене: „Промов же й ти пару слів про те, що бачив і чув.“ Я одмовив:

Завидуючі багатирські очі

Вдовольнить лиш смерть або чернецтво.*)

Оповіданє XXVI.

Я бачив раз дурня: сам гладкий, на нім халат дорогий, під нім арабський кінь вороний, а на голові єгипетська намітка. Хтось міні й каже: „Що ти собі гадаєш, Саадіє коли бачиш таку мудру парчу на такій немудрій товарячі?“ Я ж одмовляю: „Се помилка, писала золотим чорнилом“.

*) Саадій дуже любить писати римованою прозою („гесджи). Я перекладаючи іноді роблю те саме, та не скрізь, бо се ж річ неприємна.

З книжки четвертої.

Оповіданє II.

Купцеві приключила ся шкода на тисячу червінців. — „Тільки ж не тра про се розказувати другим“, говорить він до сина. — „Тату“, питає той: „ти звелів — і я мовчати му, але ж витолкуй міні, яка користь з того, що я мовчатиму?“ — „А от яка“, одвітив купець: „щоб не було аж двох лих: Одно, що я гроші втеряв, а друге, що сусідоньки радитимуть“.

Про сум свій ворогам не повідай,
Бо скажуть: „Божа воля!“ таї радіють.

Оповіданє XXII.

Хатиб*) мав поганий голос а вважав себе за солодкоголосого соловейка. Він не говорив, а верещав. Ти б сказав про єго проповідь, що се крикає ворон-віщун, або згадав би слова в Корану: „Воістину, наймерзевніший із гуків — ослячий рев.“

Казнодій сей — конячий батько,
Коли зарже — впаде Персеполь.

Селяне шануючи єго духовний чин мовчки терпіли лихо й не лаяли ся з своїм хатибом. Аж ось другий хатиб, що жив у околиці й потайки ворогував проти першого, прийшов раз до него. „Ти міні приснив ся, нівроку“, сказав він. — „Що ж ти саме бачив?“ спитав господар хати. — „Снилось міні, буцім був тобі гарний голос: усі паравхвіяне спокійно тебе слухали.“ Хатиб трохи подумав таї сказав: „Який благословенний сон тобі приснив ся! Ти вияснив міні мої хиби. Теперечки я розумію, що в мене голос поганий та паравхвіяне на мене лихі. Тільки ж я каюсь і навипредки казатиму казанє тихіш.“

З книжки п'ятої.

Оповіданє XIII.

Попугая зачинили в одній клітці з вороном. Дивлячись на бридку вроду крука, попугай мордував ся й казав: „Що за мерзений вид!... Гидка постать! Прокляті баньки!... Нечувані звичайі!.. Ой, вороне, віщуне розлуки! Коли б між мною та тобою була така далечинь, якміж сходом і заходом сонця!“

Хто у ранці, встаючи,
На твое обличчє гляне,
То тому погожий ранок
Темним вечером іздасть ся.“

*) Хатибом (на перську вимову „хетіб“) зветь ся один з менчих мусульманських попів, єго повинність проповідувати в п'ятницю.

Та ще більша дивниця, що їй воронові було прикро сидіти поруч попугая. — „Воля божа! Воля божа!“ казав він та бідкав ся на колворот долі. З одчаю він сплескував долонями й примовляв: „Побила мене нещаслива доля та лиха година! Моїй повазі більш личило б пишати ся деєь на садовій стіні в кумпані з якоюсь вороною! Чим я, Господи, прогрішив, що тепер міні доводить ся кару приймати: сидіти в куші з отсим шаленим дурнем, з отсим базікалом неподобним?!“

Поважний дума, що в тюрмі він,
Як що сидить в кумпані гувльвіс.

Оповіданє XXI.

- 1 Молодик один, людина щира та прадива,
Піхав раз на кораблі; з ним дівчина красива.
Повідають: серед виру, у безкраім морі
Заразом обоє впали в хвилі непрозорі.
- 5 Корабельщик — на човенце! простягає руку
Парубчині, бо інакше із житєм розлука.
Той із хвиль: „Тебе об інчій я просю услузі:
„Залиши мене, а руку простягни подрузі.“
Замакітрив ся весь світ єму по цій-о мові.
- 10 Він втонув, та перед смертю проказав дві слові:
„Вірте, вірте, що нема любови в тій людині,
Що за друга забуває при лихій годині!“

З книжки шестої.

Оповіданє II.

Старий оповідає: Я висватав собі дівчину. Хату нашу я оздобив рожевими квітами, раз-у-раз сидів з жінкою на самоті в маленькому покойчикові, втупивши в неї очі й прихилиючись душею. Довгі ночі я не спав оповідаючи їй усякі вигадки та жарти, аби вона мене не цуралась, а ще їй сама горнулась. Між інчим раз у вечері кажу я до неї: „Доля до тебе прихильна, щастя тебе пильнує: ти пішла за чоловіка старого, що всього зазнав і світу бачив, що їй горячого і холодного од долі скоштував, що добро їй зло спізнав. Старий чоловік вміє шанувати прихильність, він сам раз-у-раз вірний, він добрий, ласкавий, ввічливий, ніжний. Щастє твоє, що ти не дістала ся якому небудь молодому жевжикові, примхливому, себелюбцеві, вітрогонові, котрий що миті до інчої горнеть ся, котрий що хвилини інакше гадає, котрий що ночі де-інде ночеє, а що дня новітньої любки шукає.“

Молодик як гвоздик, на обличчє він гарний;

Але любощів вірних та щирих не зна.

Не шукай в соловья ти постійности зовсім:

Він що миті до інчої рожі співа.

Навпаки, пристарюваті люде живуть гаразд і розумно, не так, як дурні блазні“.

Багато ще я промовляв до неї на ту саму тему, думаючи, що по-
лоню серце єї Тільки ж вона одповідала міні на все болізними зітхан-
нями. Мусіли ми розвести ся. Єї віддали за парубка голодраба, кисло-
лицього, лихого. Од него вона зазнала кривди та образи, терпіла ути-
ски й несправедливости, а про те дякувала милості Господній і гово-
рила: „Слава Богові! Я визволила ся таки з важкої муки й зробила
ся теперечки щасливою.“

Дарма, що ти погану маєш вдачу:
Ти хорошун, — люблю тебе, хоч плачу.

З книжки семої.

Оповіданє XIV.

В одної людинки заслабнулм очі.
Скупий, лікарів прикликати не хоче:
Звелів коновалу себе погоїть.
Той дав єму ліки, чим очі мастить.
Омаста гаразд пособляла худобі,
Людцеві ж порепались очі на лобі.
Скупиндя у галас, реве,
Того коновала клене.
До суду потяг. „Хто видав, що б людину
Так само гоїли“, мовля, „як скотину?!“
Суддя ж коновалові каже в той мент:
„Іди, ти невинний, бо твій пацієнт
Не вдав ся б до тебе, немов товаряка,
Як би що не був справедливий осялка“.

З книжки осьмої.

Приповідь III.

Невіглаєс, хто зна наук багато
Та не хоче в діло їх пускати!
Ані вченими не звать ся, ані мудрецями
Ті осли, котрі везуть пакунки із книжками.
Бо хіба ж багато тямить ся дурна скотина,
Чи од дров, чи од книжок важніє в неї спина?

Приповідь X.*)

Коли маєш яку тайну, то не поспішай розказувати єї своїому при-
ятелеві: хто зна, — може він колись стане твоїм ворогом? Так само

*) Ся приповідь, як і деякі другі в осьмій книжці, диха страхеним,
грубим егоїзмом, проповідує недовіру людини до людини; та всі вони дуже
цікаві з того погляду, що просто переносять нас в жахаючу обстанову XIII
столітя. Татарське лихоліте примусило кожного залізти в євою шкаралупку,
занедбати громадські інтереси й узяти собі за девіз: homo homini lupus. Са-

не кожному прикрість, яку можеж вчинити ворогові, вчиняй: може він колись ізробить ся твоім приятелем? Як що хочеш заховати якийсь секрет, то не повідай про него жаднісінській людині, хоч би ти й дісне знав, що твоє діло нікому не шкодитиме.

Мовчуном бувати краще, ніж якуюсь тайну
Чоловіку розказати тай прохати: „мовчіте!“
Ей, простаче! ти загачуї воду в джерелі ще,
Бо коли рікою стане, вже не запинити.
Що не можна повідати в голосній промові,
Ти того не повідай і потайки в розмові.

Приповідь XII.

Розмовляй серед двох ворогів такечки, щоб, коли вони помирять ся, тобі соромно не було.

Розмовляючи з друзями,
Обережним будь:
Часом може лютий ворог
Всі слова почуть.
Навіть кажучи до стінки,
Ти пильнуй себе:
Може хтось по за стіною
Слухає тебе.

Приповідь XVII.

Стережись, як ворог скаже: „В ділі цім отак зроби-но,
Бо інакше доведеть ся бить з одчаю по коліну.“*)
А коли він шлях покаже простий, як стріла,
Ти звертай на манівець, щоб не дізнати зла.

Приповідь XVIII.

Гнів, що виходить по-за межі, виклика ненависть; недочасна ласкавість одбіра всякий страх. Не будь таким суворим, щоб другим надбриднути, та не будь і таким тихим, що ніхто тебе не боятиметь ся.

Пастух питав ся в батька: „Порадь мене, тату, бо ти старий

адій — дитина свого часу, виразистий речник своєї епохи Він і популярним зробив ся через те, що злинув не дуже високо понад порівень своїх сучасників. Аттар та Джеяледдін вимагають од людей геройства: Саадій рахує не на героїв, а на людей середніх. Він навчає, як-то обертати ся на сім білім світі, щоб, як Росіяне мовляють, „и честь соблюсти, и оть убытка чтьобь Богь избавиль“; він навчає, як і до царствія небесного дістати ся, і на сім світі себе не покривдити, і за правдою стояти, і з неправдою не бороти ся, і приятелів кохати, і з ворогами жити в лагоді. Мораль у Саадія вузька, не йде понад приписи „жигейської мудрости“; хоч він і розум, та розум широкій а не глибокий.

*) На знак одчаю Перси бьуть себе рукою по коліну. В загалі йіхні жести не такі як наші, див. Березинъ, Путешествіє въ сѣверную Персію. 1849.

і розумний". А батько йому: „Будь добрий, та не настільки, щоб вовк тебе роздер.“

Приповідь XXV.

От моя рада. Коли ти знаєш, що якась звістка засмутить когось, то ти мовчи: нехай хтось інчий розкаже.

Соловейку! Про вєсну людей сповіщай,
А погану новинку хай пугач несе.

Приповідь XXVIII.

Гей не слухай лесну мову хвалія отого,
Що од тебе хоч дрібненьку може користь мати.
Бо коли хоч раз не вчиниш по єго бажаню,
То разів у двісті збільшить він твої всі вади.

Приповідь XXXII.

Нема нещасливішого од лютих душманів:
Побе лиха годинька — немає їм друзів.

Приповідь XXXIV.

Чував я про східні сторони, буцім там виробляють китайські вази, кожду за сорок років. У нас у Багдаді їх виготовляють у день сотку, але ж ти знаєш і їх ціну.

Пташеня з яйця лиш виїшло, то й по корм уже пішло,
А людське дитя не тямить одрізнять добро і зло.
Птах як стій зробив ся чимєь, по вік зостанеть ся нічим;
Через працю й хист людина стане висше над усім.
Шкло трапляеть ся усюди, тож і крам воно плохий,
А рубін добути важко, через те він дорогий.

Приповідь LV.

Коли людина благородна терпить од негіді образу,
То хай од того не сумує, немов безчестя тут погане:
Як що паскудна камінюка розібе золотую чашу,
Не подорожчає той камінь, дешевшим золото не стане.

Хіба кому дивно, що співів соловейкових не чутно, коли він сидить в одній клітці з крикаючим вороном?

Приповідь LVI.

Не дивуй ся, як що мова розумної людини геть не чутна в зборищі грубих, неосвічених людей: не можна розчути голос ніжної люті серед таракотіння турецьких барабанів. Так само пахощів од амбри зовсім не чути попри смердючим часникові.

Крикливий невіглас горлає-верлає, щоб своєю безсоромністю затуркати вчену людину. Та хіба ж ти не знаєш, що Хіджазька співанка заглушуєть ся гуркотом воєнних барабанів?

Приповідь LXI.

Вченому не личить лагідно оминати нерозумність простого люду, бо се обопільна шкода: зменчуєть ся пошана до вчености й збільшуєть ся неуптво простого народа.

Приповідь LXV.

Що судилось, те не змінять всі людські стогнання
І нещасного сердєки й вдячного щасниці.
Задля янгола, котрий орудує вітрами,
Байдуже, як що загасне каганець вдовиці.

Приповідь LXXV.

Найкраще сотворіне, як здаєть ся, є людина, а найгіршеє — пес.
Тільки ж вдячний пес ліпший за невдячну людину.

Дай шматочок хліба псові, в вік не позабуде,
Хоч після разів із сто удупиш палкоюю.
А падлюку чоловіка цілий вік лащіте,
За дрібницю він ладєн піти на вас війною.

Приповідь XC.

Щасливі люді нехай беруть приклад з попередників, ніж мають самі стати нещасливим прикладом задля нащадків.

До насипаного зерна птиця не підійде,
Як побачить, що в сільці вже є одна пташина;
Хай тобі чужа пригода стане за науку,
Щоб не мала вчитись з тебе другая людина.

XCIII. Мудре слово.

Сум, який припадає перед веселостю, є краще діло, ніж веселощі, що за ними йде сум.

З перської мови переложив

А. Юримський.

